

Enciklike Pape Pija XI.

za moralno-socijalni preporod društva.

Dr. Andrija Živković

(Nastavak)

III.

Enciklike, koje nam dolaze po redu na razmatranje u ovom odsjeku, imaju svoju veliku važnost zbog posebnih prilika, u kojima su izašle. One se dotiču ili općeg aktuelnog života Crkve ili imaju pred očima razvoj savremenih prilika u pojedinim zemljama, u koliko taj zahvaća u sam život katoličke Crkve u onom kraju. U jednom su i u drugom slučaju izazvane naročitim nekim pokretom ili potrebom: da promiču razvoj, akciju i napredak ili da zaustave kretanje pogrešnim putem. To je i s općeg gledišta crkvenog savremenog života, a pogotovo s gledišta zainteresovanog kraja od presudne važnosti. Kod tih se pojava i prilika osjeća sva silna snaga papinstva. Dolazi do izražaja ne samo u živom društvenom organizmu potrebni autoritet, nego se vidno zamjećuje trajna pomoć i sudjelovanje Duha Svetoga, koje se daje osjetiti u pravom času potrebe.

Takovog je značenja enciklika »Mortalium animos«, kojom se zabranjuje sudjelovanje u pokretu t. zv. pankristijanizma. S njom je u savezu enciklika »Rerum orientalium«, koja se dotiče pravog rješenja problema crkvenog ujedinjenja, a promiče proučavanje istočnih znanosti. O općim potrebama Crkve radi još enciklika »Rerum ecclesiae«, iznoseći smjernice za unapređenje misijskog djelovanja.

Naročite prilike pojedinih zemalja ima Pijo XI pred očima u enciklikama: »Maximam gravissimamque« (o dijecezanskim udruženjima u Francuskoj u vezi sa zakonom o rastavi Crkve i države), te »Iniquis afflictisque« (o progonima katolika u Mexicu). Socijalna i moralna nota dolazi i u ovim enciklikama do posebne važnosti. Mi ćemo ih pod tim vidom iscrpno istražiti.

1. Enciklika »Maximam gravissimamque« (od 18. I. 1924.).

O osnivanju »Dijecezanskih udruženja« u Francuskoj.

1. Kad je Emile Combes 1902. godine zauzeo mjesto ministra predsjednika francuske vlade, a zadržao si podjedno.

resor ministarstva unutrašnjih poslova i vjera, otpočela je kalvarija katoličke Crkve u Francuskoj. Odmah je proveden zakon o društvima iz god. 1901., po kojem su izagnani mnogi redovi i kongregacije. Onima pak, kojima je zakon dopustio boravak i opstanak u zemlji bude 1904. godine oduzeto svako pravo odgoja i poučavanja. Combes prekine iste godine diplomatski odnos sa Sv. Stolicom; provede u komori u oktobru 1904. nacrt zakona za rastavu Crkve i države. I ma da je u januaru 1905. godine pao, zakon o rastavi bude prihvaćen 9. prosinca 1905. i proveden na jedan pösve samovoljan i nepravedan način. Dok se inače diplomacija brižno čuva, da ne povrijedi formu i utanačeni ugovor, ovdje se jedan pravni faktor prema drugom ponašao kao da je među njima odnos između pobjeditelja i pobijedenoga.³⁹

Čitav je svijet gledao kako slobodno-zidarska loža na jedan nekulturan način uništava najснаžnijeg čimbenika kulture u vlastitom narodu: organizaciju Crkve katoličke u Francuskoj. »L a i č k i« su zakoni imali da donesu po misli slobodno zidarskih sektaraca pravu slobodu Francuskoj, a po njoj čitavom čovječanstvu. Prignječili su zato crkvu i njezine službenike, razorili organizacije, katoličke domove; oduzeli joj svako pravo u javnom životu i mislili, da su na taj način izvršili veliko patriotsko djelo.

Zapravo im je na umu bila samo misao o materijalnom, a po njemu i o moralnom uništenju katoličke Crkve. Nema sumnje, da je taj položaj bio vanredno težak. Pali su na sam narod, tereti za uzdržavanjem crkvi i njezinih službenika; došlo je doba, da se iskuša vjersko uvjerenje i s njim skopčana kršćanska požrtvovnost. S druge je strane stajalo svećenstvo pred pozivom, da zasnvedoči riječ o žrtvi svog zvanja.

³⁹ Papa Pijo X. odsudio je taj zakon u encikličkom pismu »Vehe-
menter« od 11. II. 1906. i u konsistorijalnoj alokuciji od 31. II. 1906. Jed-
nako je u enciklici »Gravissimo« od 10. VIII. 1906. odsudio »udruženja za
bogosluzje«, koja su neki htjeli osnovati u duhu Combesovih zakona. Da
takovom škodljivom i opasnom postupku stane na kraj, Pijo X. u saglas-
nosti s francuskim episkopatom zabrani svaki pokus za stvaranjem tako-
vih društava, doklegod bude trajao zakon o rastavi. Crkva ne može odo-
briti nikakovih udruženja, koja bi makar i uključivo bila znak odobrenja
i pristajanja na »laičke« zakone.

Pa što se dogodilo?

»Vidio se veličajan prizor, gdje se svećenstvo i vjernici natječu, sve iz dana u dan većom gorljivošću u podatnosti i požrtvovnosti. S jedne strane vjernici nijesu nikada uskratili za sjaj službe božje i pristojno uzdržavanje svećenika, svoje milostinje, obilne i veledušne. S druge strane, kler se odvažno i vesela srca prilagodio uvjetima stvorenim po zakonu o rastavi, kolikogod oni tvrde bili...«

»Tu pobožnu i plemenitu utakmicu među svećenstvom i vjernicima, utakmicu, što bismo je punim pravom nazvali heroičkom, Mi smo sami u poodavno već vrijeme, pratili živim zanimanjem...«

Tako Pijo XI. prihvaća priliku, da iskaže pohvalu francuskom katoličkom puku i njegovom kleru za rad i požrtvovnost kroz skoro punih 20 godina u jednoj državi, gdje Crkva po samim njegovim riječima nije imala pravog zakonskog položaja.

2. Međutim su se kroz ovo skoro 20 godina prilike u mnogome promijenile. Za taj slučaj rekao je Pijo XI. još koncem 1922., da bi dopustio putem pokušaja »dijecezanska udruženja« pod slijedeća dva uvjeta: da pravila budu ispravljena tako, te budu svojim izričajem i svojom naravi barem bitno u skladu s božanskim ustavom i zakonima Crkve; zatim da se Sv. Stolici pruže sigurna i legalna jamstva, da će im ostati pravna stalnost i zakonska moć, sve da na čelo republike dođu opet Crkvi neprijateljski raspoloženi ljudi.

I jedan se i drugi uvjet ispunio. Pijo XI. je zato ovim encikličkim pismom dozvolio da stupe u život »Dijecezanska udruženja« u Francuskoj »kao jedan stepen, s kojega će se moći dalje poći zakonitom i miroljubivom predobivanju potpune i čiste slobode.«

Dvadeset posljednjih godina u životu evropskih naroda, a iza njemačkoga na prvom mjestu u životu francuskog naroda, znači razvoj, promjenu i preokret kakav su ranije tek stoljeća iziskivala. Pa ako ne zadržimo svog pogleda na političkim promjenama, ustalit će nam se na činjenicama, koje zahvataju u područje psihe narodne: francuski je katolički puk u vojničkom pogledu izvršio svoju kako vele, »dužnost«, za vrijeme svjetskog rata — najodličnije. Jednako tako i francuski kler — bez razlike. A valja znati, da zvanje svećenika nije u ratu uživalo nikakvog povlaštenog položaja. Pod silnim pritiskom organizovane njemačke sile i tehnike, nije im bilo lako.

Pa zato, kad je mōra prestala da i dalje oduzima jednima i drugima snagu i život, javili su se spontano glasovi: zar su naša braća manje vrijedni sinei francuske domovine zato, što nose svećeničku halju, kad su jednako vrijedni bili da ginu za nju i liju svoju krv požrtvovno kao i drugi...?

Svi su živo osjećali veličinu nepravde, koju država čini jednom dijelu svojih vrijednih podanika.

Osim toga proizveo je rat još jedan učinak. I oni na fronti i oni kod kuće, svi su manje više proživjeli momente, u kojima je vjersko uvjerenje tako neodoljivo, toliko neposredno zamjetljivo, bilo upravo jedini oslon, kojim čovjek u tim prilikama veže svoj život uz Boga. Dokazi francuske velike žive vjere, pouzdanja u zagovor Bl. Dj. Marije, zavjetne procesije i hodočašća, zadivljavali su svijet.

Nakon rata nije se ni moglo ni smjelo nastaviti u javnom životu u onom neprijateljskom stavu prema Crkvi, koja se pokazala štih francuske u najtežim danima, ni prema svećenstvu, koje je po svom zvanju posredovalo između Boga i vjernika.

Dozrijevalo je dakle uvjerenje: da Crkvi i njezinom životu, treba omogućiti uski prijateljski vez sa životom francuskog naroda. Neprijateljsko raspoloženje u krugovima vodećih političkih ličnosti u Francuskoj popustilo je. Pijo XI. je uvidio, da je došao čas, gdje će moći u socijalnom životu katoličke Crkve u toj zemlji nastupiti bolji, ispravniji i sređeniji odnošaji. Ovaj je njegov korak brižno i skrbno pripremljen, promišljeno i zrelo izvršen. Obzirom na stroge odredbe svog drugog predšasnika, pape Pija X., smatrao je potrebnim da naglasi:

«... Neka se niko ne usudi da iskrene u smislu, koji je daleko od našega nauma, ovu našu izjavu: kao da bismo mi njom htjeli dokinuti osude, što ih je izrekao naš predšasnik, svete uspomene Pijo X. ili se izmiriti s t. zv. »lajičkim« zakonima. Jer što je Pijo X. osudio i mi isto tako odsudujemo; i svaki put, kad se pod riječju »lajički« razumijeva osjećaj ili namjera, protivna ili tuda Bogu i vjeri, mi posvema zabacujemo »lajištvo« i otvoreno izjavljujemo, da ga valja zabaciti. Neka se ne rekne ni to, da je naša dozvola sama po sebi u protimbi sa zabranama Pija X., jer su te zabrane uperene na stvari veoma različne kao i na okolnosti tako isto različne od sadanjih...»

Da će i moralni preporod kao posljedica ovog zamašnog socijalnog poteza, samo ubrzanim tempom poći naprijed, sli-

jedilo je samo po sebi, a dokazali su i događaji. Razmahanom aktivitetu katoličkog klera i katoličkog francuskog laikata ne će se u ime zakona suprotstavljati sektarska politička vlast. Na taj će način udruženim silama i jedni i drugi moći da lagano popravljaju ono, što je radikalni liberalni sistem razarao kroz godine.

2. Enciklika »Rerum Ecclesiae« (od 28. II. 1926.).

O unapređivanju svetih misija.

Kad pročitate ovu encikliku i uvidite s kolikom je ljubavlju pisana za one milijune naše braće, koja čame u robstvu i sjede u sjeni smrtnoj, koliku pozornost skreće sv. Otac na pojedinosti u postupku s urođenim življem, na psihološke i praktične metode, kojima će se najbrže i najsigurnije doći do cilja, onda vam sine pomisaō: A gdje je to evropsko društvo, gdje su ta laička udruženja s razvikanim njihovim humanitetom, gdje čete »etičara«, što se lavovski bore za moralni preporod ljudskog društva bez obzira na Gospoda Boga, a naročito bez obzira na Krista i njegovu Crkvu? Šta su oni poduzeli, a pogotovo šta su priveli u život, da se braća naša po dalekim krajevima Afrike, Azije i Polinezije podignu na kulturni jedan stupanj i provedu k njihovoj ponosnoj civilizaciji?

Ako ćemo pravo reći, ne stoji li činjenica: Moderna kulturna Evropa zajedno s naprednom Amerikom i ostalim civilizovanim dijelovima svijeta nije za duševni napredak onih zaostalih krajeva u poredbi s Crkvom učinila ni deseti dio. Nije tek pripovijest, da su pojedine evropske ekspedicije u ime napretka i kulture donijele smrt i zator čitavim plemenima. I danas i u buduće imat će gdjevoja od civiliziranih nacija evropskih da se stidi svog postupka među bijednim crncima ili crvenim urođeničkim plemenima. Njima je u većini bila pred očima materijalna korist, koju su tražili. Briga za dušu, a često ni za sam život urođenika, nije pokretala njihova srca.

Kako je diametralno oprečan od toga postupak Crkve u misijskim krajevima! U potrazi za dušama, koje ona hoće da upozna i sprijatelji s Kristom, ona nužno podiže i socijalni njihov stav na jedan viši stupanj. Preko svojih misijonara prisajedinjuje ih k Crkvi katoličkoj, ali preko njih podiže i bol-

nice, škole, dvorane za liječenje, mala ili veća gospodarstva u gotovo divljim krajevima. S opće čovječanskog stanovišta, dakle sa stanovišta humaniteta, ali u ime Isusa Krista i za Njegovu ljubav, ta je Crkva bez velikih deklamacija pokazala, da je je d i n a ispravno i iskreno, nesebično i požrtvovno prihvatila i u život privela misao o bratstvu sviju ljudi. Tko u najzapuštenijim i najzaostalijim članovima ljudskog roda gleda jednako tako pravu i živu sliku i priliku Boga, Stvoritelja života, kao i u sebi samome, taj je kadar herojskim činima zasvjedočiti svoju ljubav prema Bogu i položiti život svoj za braću svoju.

Gdje se međutim radi o životu i krvi — tamo nema ljeporečivih deklamatora, etičkih preporoditelja i pokretača »novog čovjeka« »novog svjetla« i »novog života«... Crkva katolička donosi narodima staru vjeru, staro nepatvoreno svjetlo Kristove istine, i za njih doduše novi život, ali na stariim prokušanim putevima prvih svetih kršćanskih općina.

Enciklika Pija XI. o unapređivanju misija jedan je prvoklasni dokumenat o brizi Crkve katoličke za najzapušteniju braću našu po Kristu,⁴⁰ a podjedno praktični putokaz i poticalo za socijalni i moralni preporod društva u najizvršnijem smislu.

Istaknut ćemo naročito misli Pija XI. u tom dokumentu o intelektualnoj sposobnosti misijskih naroda, sredstvima za moralnim preporodom i socijalnim napretkom njihovim.

1. Intelektualnu sposobnost njihovu ističe Pijo XI. i traži potpunu čovječansku ravnopravnost za sva ona plemena iz misijskog područja. On se tako bori za najprimi-

⁴⁰ Misijsko se djelovanje katolika razlikuje svojom jedinstvenošću od misijskog djelovanja protestantskog. Dok je katolički misionski rad vođen po naročitom organu (Congregatio de propaganda fide) u Rimu, upravljenu u svim svojim dijelovima uvijek u jednom cilju, pod jakim vodstvom, protestantski je misijski rad vani samo odraz raznovrsnih i mnogostručnih nastojanja protestantskih vjerskih sekta. Unatoč te nejedinstvenosti njihov je rad na raširenju kršćanstva znatan. Njemački i engleski protestanti rade odjelito, ali žrtvuju puno. Dok su katolici istom pred koju godinu otvorili prvu katedru za misijsku znanost, njemački su ih protestanti već pred 20 godina imali na svojim bogoslovskim fakultetima. Vidi: Dr. Josef Schmädlin, *Katholische Weltmission und deutsche Kultur*, Freiburg i. B. 1925. (Schriften zur deutschen Politik Heft X.).

tivnije njihovo čovječansko pravo, koje su im šta više, barem u praksi, osporavali čak i neki kršćanski redovi.

»Krivo sudi svaki onaj, koji ovakove urođenike drži nekim **nižim i tupoglavim** ljudima. Dugim se iskustvom naime upoznalo, da narodi, što stanuju u dalekim istočnim i jugoistočnim zemljama ne zaostaju za našima, nego naprotiv, da se u oštromlju s njima mogu natjecati i takmiti. Pa ako se među ljudima iz najniže barbarštine i može naći gotovo najveća sporost, treba je pripisati nekoj nuždi, jer se rad njihovog uma suzio na potrebe svakidašnjeg života, koje su sasvim neznatne. Ako i jest istina, časna braćo, dragi sinovi, da u tim stvarima vi imadete iskustva, ali i naše riječi mogu biti osnovane na iskustvu, jer se gotovo neposredno pred našim očima u raznim rimskim kolegijima urođenici podučavaju u svakovrsnim predmetima i kod toga su ostalim gojencima oštromnošću i znanjem ne samo jednaki, nego ih **često nadmašuju i prestizavaju**...«

Papa ne dopušta, da se s urođenicima postupa onako, kako su s njima postupale, a često i danas postupaju okupatorne vlasti. I tu Crkva, kako je od uvijek, tako i danas prednjači u širenju pravog humaniteta, kojemu je osnov u dostojanstvu Kristove čovječanske osobe. To je jedan znamenit zahvat u socijalni život tolikih milijona ljudi. A nema sumnje, da on ne će ostati samo pusta riječ. Na ovu riječ **vrhovnog poglavara katoličke Crkve** već su slijedila djela,⁴¹ a slijedit će i u buduće.

2. **Moralni preporod** tolikog broja nekrštenih duša vezan je uz primitak sv. krštenja. I tko radi na njihovom pokrštenju radi na njihovom moralnom preporodu. A i u tom je značajna riječ sv. Oca:

»Često naime kad pomislimo, da imade jedna **milijarda** pogana, ne možemo da nademo mira duši našoj...«

»Naš će, makar koliko nam po Božjoj odluci bilo još dozvoljeno gledati svjetlo ovoga svijeta, ova strana apostolske službe neprestano puniti tjeskobnom zabrinutošću...«

Onda je razumljiva energija, kojom papa zahvata u ovu stvar. Biskupima dovikuje, da su se dužni dati na rad i njemu pomagati; da im sama biskupska služba taj rad nameće kao i ljubav prema sv. stolici; da se ne sklanjaju poslušati ovog poziva; da se ne stide i ne žacaju postati

⁴¹ Protiv postupka s njima kao s manje vrijednim i sposobnim ljudima govori činjenica, da ih papa postavlja za biskupe u misijskim krajevima. Za Kinu ih je nedavno redio petoricu najednom.

prosjacima za spas duša. Nema doista većeg dobroćinjstva u moralnom pogledu, nego slijepcu otvoriti oči. A izvesti milijone pogana iz tame krivovjersstva i mračnog praznovjersja, znači izvesti ih na svjetlo Božanske istine; oplemeniti njihove duše, zagrijati ih ljubavlju i razumjevanjem cilja životnog. Sav njihov život dobiva drugo značenje i jednu razumnu svrhu: on im odjednom zasja u svijetlu, o kojem prije ne imadahu ni slutnje.

»Ovakovo nastojanje, govori zanosno Pijo XI., toliko nadmašuje **sva** ostala djela i dokaze ljubavi, koliko duša natkriljuje tijelo, nebo zemlju, vječnost ograničeno vrijeme...«

Međutim rad na misijskom polju podiže moralno i naše društvo, koje mu se požrtvovno predaje. Po odredbi Pija XI. ima taj zanos obuhvatiti ne samo svećenike, nego sve vjernike. On je ponovno oživio svećenička misijska udruženja (Unio cleri missionaria); naredio da se rasprostranjuju među vjericima »Djelo sv. djetinstva« i »Djelo sv. Petra Apostola«, da se tako svima i svakom od najranije mladosti pruži prilika moliti i raditi za misije, upoznati ih, zavoljeti i za njih se žrtvovati. »Društvo za širenje vjere« uvedeno po svim biskupijama mora da među vjericima pobudi najplemenitije osjećaje ljubavi, samilosti i požrtvovnosti prema paganima. Psihološki je pak nemoguće da ovakovi osjećaji ne zanesu konačno čitavog čovjeka na onaj put, koji Crkva svojim vjericima pred oči stavlja, kad im govori, da se samo moralnim dobrim činima približuju k svome konačnome cilju.

3. **Socijalni napredak** samo je posljedica moralnog preporoda. Kad bi požrtvovnost kršćanske Evrope i Amerike bila veća nego što je uistinu, socijalni bi napredak u urodeničkim krajevima bio zamjetljiviji. Ali kad se naše misionske stanice imadu boriti s najelementarnijim poteškoćama, oskudijevati na najpotrebnijim stvarima, dok se u prosvijećenim krajevima milijarde bacaju u ždrijelo bogova raskoši, uživanja i rastrošnosti, nije čudo, da je ovaj napredak toliko skroman.

Moderno se naše rasipno društvo za to ne brine. Ali se eto brine poglavar katoličke Crkve i poziva svoje vjernike. a preko njih cio svijet, da pomognu novčanim darovima ili darovima u naravi. Ne radi udobnosti misijonara, nego radi dobra i napretka njihovih gojenaca.

»Kad već govorimo ovaj čas o takovim djelima nabrojiti ćemo, koja su od njih najkorisnija: podizanje **bolnica**, ili dvorana za liječenje bolesnih i za **pravljenje lijekova**; otvaranje **osnovnih škola**; naročito gledajte, da ovih nigdje ne ponestane.

Osim ovih djela, korisno će biti budete li odraslim dječacima, osim onih, koji se kane posvetiti obradivanju **polja**, otvarali pristup k učenju **viših znanosti** ili **lijepih umjetnosti** u školama, koje ćete sami osnovati...«

Osim ovog uputstva o djelima najveće djelotvorne čovječanske ljubavi, uputstvo Pija XI. zahvaća naročito duboko u sam razvoj socijalnog života urođeničkih plemena. Naređuje zato da se:

a) urođenici uzimaju među kleri tako uspijuju do najviših crkvenih službi, što je od prevažnog značenja za ona plemena i njihov život.

b) osnivaju redovničke zadruge urođenika jednog i drugog spola. Kako su u primitivnoj crkvi redovi bili od silnog utjecaja na sav koliki kršćanski život, tako će oni vremenom zauzeti jednaku važnost i u onim krajevima. Postat će vođe duhovnog života i preporoda narodnog: morati će voditi računa o značaju i sklonostima urođenika, o prilikama općim i posebnim, pa će lakše uspijevati i žeti više ploda, nego stare zadruge onamo presađene.

c) podižu samostani za kontemplativni život urođenika po uzoru velikog samostana reformiranih cistercita-trapista u Pekingu, u kojem »imade gotovo sto monaha, većinom Kineza, koji vršenjem najsavršenijih kreposti, postojanim molenjem, strogošću života i strpljivim podnošanjem napora sebi i nevjernicima zaslužuju blagost i milosrđe Božje, a same nevjernike djelotvornim primjerom privadaju Kristu...«

d) podržaje društveni saobraćaj, s odličnicima u pojedinim mjestima. Razlog: mali ljudi se lako i rado povode za boljima i uvaženijima. Tako je svagdje; zato tu njihovu psihološku osebinu valja također obratiti na što veći uspjeh Crkve i slave Božje.

A povrh svega, govori Pijo XI., ima da se izvija žarka molitva po svem katoličkom svijetu za uspjeh misija. Uzalud darovi i žrtve, uzalud trud, znoj, položeni životi; utaman spretnost, marljivost, ljudska mudrost i umjetnost: milost Božja je glavni faktor svakog uspjeha. Puk, koji mnogo moli

za obraćenje pogana, ne će zanemariti ni svog obraćenja. Što je dakle intenzivniji molitveni žar jednog naroda, tim je zajamčeniji moralni napredak njegov.

3. Enciklika »Iniquis afflictisque« (18. XI. 1926.).

O progonima katolika u Meksiku.

Već sama činjenica, da se u naše dane, u vijeku razvikanе »slobode« jedna državna vlast svom nesmiljenom žestitošću oborila na svoje vlastite podanike zbog njihove vjerske pripadnosti, jest najveća poruga principu slobode. Sloboda je doista velika blagodan i odlika ljudske naravi; pa kako je Crkva katolička reklamira za sebe i svoje pripadnike, tako je pripušta i drugima. U načelu, u ideji, u naukovanju vječne istine nije čovjek slobodan samo u toliko, u koliko objektivno stanje stvari i njihovih odnosa ne može on promijeniti. Ali udešavanjem svog ličnog postupka prema svemu što postoji, potpuno je ovisno o volji svakog pojedinca. Pa to najprimitivnije pravo čovjeka, da sam upravlja svojim činima i da ravna svoj odnos prema Bogu kao izvoru sveg života, eto na očigled čitavog kulturnog svijeta gazila je kroz razmjerno dugo vrijeme masonska meksička vlada. Svojim vlastitim podanicima nije dozvoljavala da slobodno vrše svoje bogoštovne čine; oduzela je crkvi svako pravo posjedovanja imetka, uzakonila rastavu Crkve od države; lišila službenike Crkve svih građanskih prava; izagnala redovnike i redovnice, zabranila javno vršiti bogoslužje; izvlastila crkvene zgrade, i sve zavode s dobrotvornom svrhom; zbacila crkvenu ženidbu, otstranila nauk vjere iz škola.

»Oni koji ovakav zakon sastaviše... ili oholo i **ludo** misle, da mogu razoriti ili porušiti »kuću Gospodinovu, čvrsto izgrađenu i dobro utemeljenu na tvrdoj pećini«, ili u njima gori otrovna **strast**, da na koji način naškode Crkvi.«

Stizali su iz Meksika glasovi, da je katolički puk zajedno sa svojim biskupima i svećenstvom listom ustao na obranu čovječanskih svojih i vjerskih prava; da se pune tamnice i provode progoni; da se katolicima oduzima svaka mogućnost obrane; da se zatvaraju kolegiji, sjemeništa, samostani; da se provodi teror na pojedince, te izgone izvan dr-

žave biskupi; da konačno teče krv, pa da za vjernost svojoj Crkvi i biskupima gube glave katolički pripadnici Meksika.

Ali slobodarska Evropa i Amerika ostadoše nijemi na te glasove... Jedva da su ih liberalni listovi i registrirali, dajući im uvijek izgled nedužnog sukoba. Po svojim masonskim dopisnicima svijesno su zavaravali neupućenu javnost pišući, da se Crkva u Meksiku opire provođenju — agrarne reforme!

Obnovio se međutim pred očima čitavog svijeta jedan dijelak onog prvotnog doba povijesti kršćanstva, kad je ono za svoju slobodu vodilo borbu na život ili smrt s orijaškim rimskim carstvom. Pokazalo se i dandanas, da je vjera u Krista i ljubav k njemu još jednako u stanju da rađa mučenike uvjerenja i pionire prave slobode.

U vrijeme najzaoštrenijeg sukoba odjeknuo je širom svijeta glas neustrašivog branitelja vjerske slobode pape Pija XI. Iz ove enciklike, koja je puna nadzemaljskog duha i snage, smatram potrebnim potcrtati ove činjenice. Pijo XI.:

1. stoji na braniku autoriteta. Svatko zna, da ne može biti uređene društvene zajednice bez autoriteta; da je očuvanje ugleda onih, koji vode i upravljaju, jedna socijalna potreba. Sama se svjetovna vlast grčevito bori za svoj autoritet, pa tim pokazuje, da krivo postupa onaj, koji ga obara. Isto dakako vrijedi i za autoritet duhovne vlasti. Pijo XI. zato protestira protiv izbačenja iz republike jednog apostolskog delegata, te protiv izгона drugoga.

»Svako vidi, koliko je time zadano poniženja i njihovom biskupskom dostojanstvu i njihovoj časnoj zadaći i napokon u prvom redu Nama, čiji ugled oni zastupaju.«

Jednako se buni njegov osjećaj protiv gaženja slobode i društvenih odnosa među građanima:

»... nigdje se i možda u nijedno doba nije dogodilo to, da bi malena šačica ljudi posvema sapela slobodu većine i bez ikakva obzira na snošljivost prema drugim građanima i prema djedovskoj slavi, mimoišla i okrnjila prava Božja i crkvena...«

2. Odsuđuje zloporabu javne vlasti. Tim, što pred čitavim svijetom otvoreno ustaje protiv vlastodržaca, koji ne uzimaju obzir na prava i vjerske svetinje narodne, nego donose zakone, što do u srž vrijeđaju osjećaje podanika, daje Pijo XI. s jedne strane vlastodržcima u drugim zemljama opomenu, u što da ne diraju, a s druge strane katolicima sviju ze-

malja upozorenje, kako složno valja da ustanu na obranu svoje vjere i Crkve.

»Ne možete si predočiti, časna braćo, u kolikoj nas mjeri dira ta naopaka zloporaba javne vlasti. Tkogod naime Boga, našeg predragog stvoritelja i otkupitelja prema dužnosti poštuje, tkogod hoće da se pokorava nalogima sv. matere Crkve, baš **taj** se i **samo zato** smatra krivcem i zlikovcem, tome se otimlju zajednička prava, taj se skupa sa zločincima baca u javne tamnice. O, kako na začetnike ovih stvari zgodno pristaju one riječi, što ih Krist kaza knezovima židovskim: Ovo je vaš sat i moć tmine...«

3. **Jača snagu kršćanskog osvjedočenja.** Iz činjenica potpuno provjerenih vidi se naprezanje vlasti i njihovih agenata, da ogovorom, klevetama, napadajima u novinama, zviždanjem na skupštinama, zabašure pravu istinu; da prikažu slabim ili nikakvim otpor katolika, a oduzmu značaj naprezanja svojim pothvatima.

»Ali ćemo mi, veli Pijo XI., prisiljeni sviješću apostolske službe vikati: nek'la od zajedničkog oca čuje sav katolički svijet, kolika je s jedne strane i kako nemoćna strast neprijateljska, a kolika je opet s druge strane i kako herojička vrlina i postojanost biskupa, svećenika, redovničkih obitelji i lajika...«

Uvjerenje za istinu prožima trajno čovjeka, koji za nj trpi. I psihološki je čisto jasno, da je u sukobu sile i ideje, konačna pobjeda na strani ideje. Vlastodršci novog i najnovijeg doba čini se, da ništa nijesu naučili iz povijesti kršćanstva. Pa i najnovija faza razvoja ove borbe u Meksiku samo potvrđuje tu misao. Pravo shvaćeni interes države dovodi upravljače na pomisao uspostave mirnog života i prijateljskih međusobnih odnosa.

Ovoj žrtvi u životu i krvi daje Pijo XI značaj moralno visokog zaslužnog čina, kad meksičke katolike poziva, da im osveta za pretrpljene muke bude: **molitva** za obraćenjem progonitelja.

»Mnogi su svećenici i pučani na raskršćima, na trgovima i ulicama, u blizini svetih hramova nemilosrdno ubijeni. O da bi se krivci tolikih zlodjela konačno opametili i kao skrušeni pokajnici **obratili** milosrđu Božjemu. Uvjereni smo, da naši sinovi ovu najplemenitiju **osvetu** mole od Boga protiv svojih ubojica.«

Čitavom pak kršćanskom svijetu stavlja za uzor držanje svećenstva i puka, katoličkih društava i pojedinaca u ovoj borbi.

»U sjajnu se nepokolebivost biskupa ugledaše teško progonjeni svećenici. Divno se povedoše za njihovim primjerom. Odlične čine njihovih vrlina stavljamo pred oči čitavom katoličkom svijetu i hvalimo ih, jer su **dostojni**...«

»... podnašahu junački siromaštvo i nestašicu. Svetu službu obavljahu privatno... Primjerom svojim, savjetima i sokolenjem dizahu duše svojeg puka i učvršćivalu srca za strpljivo podnašanje. A oni (svećenici), ako je trebalo, nijesu oklijevali vedra čela i jake duše poći u tamnicu, pa i u samu **smrt**...«

»Osobitu pohvalu izričemo katoličkim društvima, koja u ovoj nesreći stoje kleru uz bok kao kakve pomoćne legije...«

Nema sumnje, da ovo priznanje sv. Oca podiže katolički ponos u svim srcima. Tako je i pravo. U naše vrijeme, gdje se Kristovoj osobi i njegovoj nauci nanosi danomice toliki prezir i omalovažavanje od strane najkulturnijih i najprosvjećenijih naroda, odjekuje jednom grozom ozbiljnosti činjenica, da meksički katolici ginu za svoju vjeru. Nerado to slušaju »najprosvjećeniji«; jer u duši moraju da zamijete prigovor savjesti: progonitelji su tvoji gojenci, Evropo gospo! Pa makar se radilo baš i o katolicima: progonstva su ovakove vrsti uvijek jedna ljava na obrazu modernog, naprednog čovjeka!

Na koncu ne propušta Pijo XI., a da naročito ne upozori na veličinu **Crkve**, na njezinu zadaću, povijest i značenje u životu ljudi i naroda. Po uzoru svog osnivača čini ona samo dobro, kudgod se pojavi. Za zahvalnost bere porugu i progonstva. Tako je On prorekao... šta više: ljudi će misliti, da čine Bogu ugodno djelo, kad budu progonili i ubijali njezine službenike pogadajući nju. A ipak samo njoj imaju svi narodi po redu da zahvale na svemu, što dobra imadu.

»Kad bi svi oni, koji sada po čitavoj meksičkoj republici bijesno gone svoje sugradane i braću, krivu jedino u tome, što obdržavaju zakone Božje, prosudili pomno, bez ikakove pretpostavke, povijest svoje domovine, morali bi priznati, da je bez ikakove sumnje od **Crkve** poteklo **sve**, štogod je u njihovoj domovini uljudenosti i čovječnosti, štogod je dobra i lijepa.«

Nije tako samo u Meksiku. Tako je i kod nas Hrvata, a i kod ostalih kulturnih evropskih naroda. Pa za uzdarje i za zahvalu, kako se ponesoše ti narodi prema Crkvi i njezinom zakonitom predstavniku? Poglavlje o tomu odnosu iznijelo bi mnogu gorku uspomenu. A ni savremeno stanje nije idealno. Najveću dobročiniteljicu čovječanstva susreću s prezirom i omalovažavanjem. Pokušali su sve moguće, da se održe, da uz-

napreduju i žive mimo nje i bez nje. Ali ako nas najnoviji događaji ne varaju: i najzakletiji njezini dušmani⁴² razmišljaju, kako bi njezin upliv i njezinu moralnu snagu izrabili u korist narodâ, pošto u svojim vlastitim metodama i na svojim vlastitim putevima posvuda doživješe neuspjeh.

Tko pravo shvati i razumije ustanovu Crkve taj će moći razumjeti riječ Pija XI. kad proročkim glasom dovikuje meksičkim vlastodršcima: »Neka se, koliko ih god volja, s još težim mjerama prijete meksičkom kleru i puku, sve će im biti uzalud!« Tako može govoriti samo onaj, tko je nas kroz prožet mišlju i nepokolebivom vjerom o istinitosti i svetosti Kristove vjere i Crkve.

4. Enciklika »Mortalium animos« (od 6. I. 1928.).

O unapređenju pravog vjerskog ujedinjenja.

Neposredni je povod ovoj enciklici dalo t. zv. pan-kršćansko gibanje, koje je došlo u javnosti do izražaja naročito u dvjema glasovitim konferencijama: stokholmskoj (god. 1925.) i lozanskoj (1927.) Dok je ona prva imala više značaj praktičnog jednog sastanka za međusobno potpomaganje i razumijevanje, lozanska si je konferencija uzela tešku zadaću: da među mnogobrojnim kršćanskim crkvama, zapravo crkvenim zajednicama (osim rimokatoličke) nađe jedinstvenu neku osnovicu ili barem zajedničku vezu kako bi se sve skupa osjećale jedno, ali da zadrži svaka svoje osebine.⁴³

⁴² Nebi nas trebalo iznenaditi, ako se kroz jedno vrijeme stanu pronositi štampom glasovi, da framasoni traže dodir s — Isusovcima. Pozitivni uspjeh u preporodnom moralnom radu, može da zabilježi samo vjersko-prosvjetno nastojanje. Dakle ono i onakovo, koje po svojim pravilima uključuje pozitivnu religiju. Svaki etički pokret, koji se na tom osnovu ne provodi, ne može donijeti trajnog i zajamčenog uspjeha. Može on pokazati na broj održanih predavanja, tiskanih brošura i knjiga, položenih ispita, ali ne može pokazati na praktički etički uspjeh, na moralno preporodne, požrtvovne grupe pojedinaca. O tom su i masonska braća danas na čistu. Zato oni po svojim izaslanicama izdaleka traže neki dodir s ljudima najveće moralne sile — Crkve katoličke.

⁴³ Vidi o tom »Bogoslovska Smotra« br. 3/1928 str. 310. radnju pod naslovom: Problem vjerskog ujedinjenja. III. »Ekumenski pokret«.

Na tom putu su međutim pokretači i promicatelji ovog gibanja zastranili. Ne može se doduše reći ni da im je polazna tačka bila ispravna. Pogotovo ono, što se tijekom godina izvilo iz njihovog nastojanja i kako se očitovalo u Lausanni, nije bilo ni po čemu podobno da promakne, a kamo li da ostvari Kristovu želju »da svi budu jedno«. Pa ipak su sve te od Rima odijeljene crkvene zajednice zamjerale rimskoj katoličkoj crkvi, što ona pri tom poslu ne sudjeluje. Nijesu uvidali, da ona ne može sudjelovati u pokretu, koji nema jedinstvenog shvaćanja u osnovnim pitanjima kršćanstva. Niti ga imade u pitanju Kristovog Božanstva, niti u pitanju Crkve; niti u shvaćanju sakramenata, niti milosti, opravdanja, štovanja Bl. Djevice Marije, sv. reda, crkvene hierarhije, ukratko ni u čemu. Ali jer se našlo među neupućenim katolicima ljudi, koji su stali pan-kršćanske teorije smatrati ispravnima, Pija XI. je oštrom, ali ispravnom riječju presjekao sve to očijukanje s naučiteljima, koji govore drugim jezikom, nego što je jezik i nauka Crkve.⁴⁴

»Ovaj se pothvat tako živo unapreduje, da... šta više, zahvata i sama srca mnogih katolika i mami ih nadom, da će se postići takovo jedinstvo, koje, čini se, da odgovara željama sv. majke Crkve...«

»Međutim se pod ugodnom mekom ovih riječi krije zaista **teška zabluda**, koja potpuno kida temelje katoličke vjere. Budući da nas svijest apostolske službe opominje da ne dopustimo, da stado Gospodnje okružuju pogubne varke, zovemo vašu marljivost na oprez protiv ovakvog **zla**...«

Čitava enciklika ima dogmatsko-apologetski karakter. Podsjeća na glasovitu encikliku Pija X. o zabludama modernista: »Pascendi Dominici gregis«. Ona je radi svog rezolutnog, ali otvorenog i nesentimentalnog tona naišla na jedan neprijateljski primitak kod svih raznih crkvenih zajednica.⁴⁵ To je razumljivo i ako se ne mogu opravdati poruge i prijezir, ironija i uobraženost, kojom je o njoj pisano.⁴⁶

⁴⁴ Vidi: »Bogoslovska Smotra« br. 4/2928 str. 447: VI. Enciklika *Mortalium animos* (nastavak radnje »Problem vjerskog ujedinjenja«).

⁴⁵ Vidi: *Kritische Stimmen zum päpstlichen Rundschreiben über die Einigungsfragen der Kirchen*. Berlin 1928. Säemann-Verlag, gdje je šta više i pravoslavna crkva zastupana po D. Strenopoulos Germanosu, (Thyateira) str. 69: *Päpstliches Rundschreiben und orthodoxe Kirche*.

⁴⁶ Takav ton izbija ponajviše iz pisanja glavnog oponenta D. Söderbloma, nadbiskupa u Upsali str. 9—32; zatim iz članka Dr. Ma-

Pojam Crkve može biti samo jedan. Taj se mora kod svih pokrivati s onim, koji je Krist označio u evanđelju, a apostoli ga i njihovi prvi nasljednici razgradili tijekom vremena. Svi zato, koji osjećaju da njihova crkvena zajednica nije izgrađena na Petru kao stijeni, unose u smisao Kristovih riječi kod evanđeliste Mateja⁴⁷ svoje shvaćanje i vlastito tumačenje. Protiv svega tog izvraćanja ustaje Pijo XI. i u saglasnosti s najstarijom naukom sv. Otaca, glasno i jasno očituje, da je prava Kristova Crkva ona, što je na Petru osnovana, a danas u rimskom biskupu kao zakonitom nasljedniku sv. Petra, vidljivo predstavljena. O kakovom pogađanju, ispravljaju crkvenog nauka ili čak osnovnih crkvenih pojmova, ne može biti ni govora. Govoriti se može samo o p o v r a t k u »zabludjelih sinova«.

»Kad je tome tako jasno je, da Apostolska stolica ne može na nijedan način učestvovati u njihovim sastancima i da na nijedan način katolici **ne smiju** uz ovakove pothvate niti pristajati niti u njima sudjelovati...«

»Udaljiše se sinovi od kuće očinske, koja se zato nije ni porušila ni propala, jer bijaše oslonjena na trajnu zaštitu Božju; neka se dakle vrate k zajedničkom ocu, koji će nepravde nekad nanesene zaboraviti i njih raskrivenih ruku primiti...«

Pojmljivo je, da takav govor pogađa u živo. I tko ne daje riječima kod Mt. 16, 18 onog smisla, što mu ga daju sv. Oci i koncili prema izlaganju katoličke Crkve, taj dakako može da spotiče Piju XI. samodopadnost, uobraženost i odbojnost. Ali tko je razumio Kristove riječi onako, kako ih je razumijevao sav katolički svijet od postanka Crkve do danas, taj će pojmiti »intransigentni« stav njegov i morat će ga odobriti. Jedinstvo vjere uvjetuje jedinstvo u moralnom naziranju. I zato kad Pijo XI. brani temelje kršćanske vjere, izlažući ispravnu evanđeosku nauku o Crkvi, on brani i osnovke kršćanskog morala.

Popustiti makar i najmanje u ovoj stvari znači prepustiti je propasti. Istina ne dozvoljava nikakovog stupnjevanja, ona je ili potpuna, cjelovita ili nije istina. Tko se hvata za tumač:

niti usa: Ein Manifest ewiger konfessioneller Friedensstörung str. 65; P. Roger Bernarda: Das wahre Gesicht Roms str. 61.; dr. Adolfa Kellera: Der Weltprotestantismus und die Enzyklika str. 57. i dr.

⁴⁷ Mt 16, 18 i 19.

ako u zabludi nije cjelovita istina, a ono je dijelak istine, otvara širom vrata subjektivističkim naziranjima samozvanih učitelja morala i moralnog preporoda. Kako je u pitanjima vjere jednako je i u pitanjima morala od postanka djelotvorno u Crkvi Kristovoj neprevarljivo i nezabludivo naučiteljstvo. A kako dogmatika počiva na objavljenim istinama, tako isto i moralka. Zato ih sv. Oci ni ne dijele, nego sve objavljene istine obrađuju zajedno. Unutarnji njihov vez je očit. Braniti ili napuštati jednu, znači sačuvati ili srušiti čitav sistem.

U današnje je naše doba od naročite važnosti činjenica, da protivnici pozitivnog kršćanstva otvoreno ističu kršćansku moralnu nauku kao najsavršeniju. Ali svrhunaravnog karaktera njezinog ne priznaju.⁴⁸ Govore zanosne i lijepe riječi o kršćanskom moralu, ali potcjenjuju i omalovažavaju božanski ugled njegovog osnivača. Svima tima i takovima odgovara Pijo XI., pozivajući se najprije na božansku ustanovu Crkve. Tko se hvasta i poziva tobože na Krista, a ne priznaje Crkve kao djela Kristova, taj je zavodnik i proždrljivi vuk.

»Ludo bi i nezgodno bilo ustvrditi, da tajanstveno tijelo Kristovo t. j. Crkva, premda je jedna, cjelovita i suvisla kao i njegovo tvarno tijelo, može sastojati od rastavljenih i raspršenih udova: tkogod se dakle s njim ne spaja nije ni njegovo udo, niti se nadovezuje na Krista kao glavu...«

Pokazao je tako Pijo XI. u ovoj enciklici kako je neosnovan i u temeljnoj zamisli pogriješan čitav t. zv. pankršćanski pokret. Snažnim je glasom zagrmio u obranu Crkve i njezinog božanskog karaktera. Stim u savezu i u obranu njezine moralne nauke, kao temelja naprednog i zadovoljnog socijalnog života.

5. Enciklika »Rerum orientalium« (od 8. IX. 1928.).

O proučavanju istočnih znanosti.

Enciklika se »Rerum orientalium« nadovezuje u neku ruku na predašnju »Mortalium animos«. Ona nema dođuše u vidu općenito unapređenje jedinstva, kako je u enciklici »Mor-

⁴⁸ N. pr. Tolstoj, a za njim njegovi štovatelji. Vidi o njemu »Bogoslovska Smotra« br. 1/1926 članak »Tolstojeva etika« str. 118.

talium animos« zabačena opća akcija odijeljenih crkvenih zajednica. Ona se omeđuje na istok i istočne narode. Pa kako je ondje pokazano, kojim se putem i na kakav se način ne postizava crkveno jedinstvo, u ovoj se enciklici otkrivaju putevi, osvjetljuju pothvati i razabiru namjere sv. Stolice, koje poduzima u cilju, za što skorijim sjedinjenjem istočnih crkvenih zajednica. Spominju se izrično Grci, Slaveni i Rumunji.

Osim kratkog historijata o pothvatima sv. Stolice za ujedinjenjem s istočnom crkvom, opisuje veliku brigu, koju posvetiše ovoj stvari posljednji pape. Što je Benedikt XV. započeo, izvodi i unapređuje Pijo XI., unapređenjem i ojačanjem naučnog »Orientalnog instituta« u Rimu.

»ne smijemo **ništa propustiti**, što bi moglo pridonijeti, da se uspostavi ovo veoma željeno jedinstvo tako odličnog dijela stada Gospodinova s Kristovom Crkvom; ili da se goji veća ljubav prema onima, koji se, istina, obredima razlikuju, ali su tijesno prirasli duši i srcu rimske Crkve i Kristovog zamjenika...«

Orientalni je institut povjeren Družbi Isusovoj, dobio je posebnu zgradu kao sjedište, snabdjeven je uzornom knjižnicom, razvija zamjernu naučnu djelatnost, sve u ciju: da se popravi ono, što se skrivilo u prijašnja vremena, kad se crkveni istok i zapad nijesu mogli među sobom ni razgovarati, ne poznavajući jedni grčkog, a drugi latinskog jezika.

S moralnog i socijalnog gledišta ima ova briga Pija XI. za odijeljeni slavenski istok jednu naročitu simpatičnu notu. Već onaj pothvat, kojim je sv. Stolica po svojoj posebnoj komisiji priskočila u pomoć prigodom glada u Rusiji, nije ostao bez moralnog učinka. Istina, boljševicima nije ova akcija išla u prilog i zato su je za neko vrijeme onemogućili. Ali njezino se povoljno djelovanje ne da zabašuriti. Otvaranje »Orientalnog instituta« u Rimu, nedavno novoustrojenu »Russicum«, zatim zavod za odgoj mladih misionara na Velehradu, nijesu dođuše pothvati, koji odmah nose plod. Ali je njihov blagotvorni, moralni i socijalni utjecaj zajamčen. Izaći će iz njih ljudi apostolskog duha, nošeni vatrom oduševljenja, a pripravnici na žrtve, da potpomognu veliko djelo crkvenog ujedinjenja. Katolička Crkva ima istina, dandanas svoj veliki ugled, koji joj daje osoba njezinog osnivača i dostojni predstavnici njegovi na stolici sv. Petra. Ali kad bi se njezin spasonosni moralni

utjecaj raširio i po danas nesjedinjenim krajevima, nema sumnje, bilo bi to ne samo na korist njihovu, nego i na veći vanjski ugled Crkve. Povučena u sferu aktivnog katolicizma, naša bi slavenska braća, ojačala onaj front, koji danas gotovo jedini vojuje za očuvanje kršćanskog morala i kršćanskog društvenog značaja.⁴⁰

*

Vežući ovako misli i djela Pija XI. koliko dolaze do izražaja u njegovim enciklikama pred nama se diže velika i velikodušna pojava predstavnika katoličke Crkve, čiji ugled raste danomice. Sa stanovišta opće čovječanskog valja mu priznati silan utjecaj na očuvanje moralnog i društvenog života našeg doba. Makar se tome uplivu otimali jaki pojedinci zbog svojih naročitih političkih ili kulturnih ciljeva, oni mu se ne mogu oteti. To je znak, da u Crkvi djeluje snaga sv. Duha, moć božanska. Promisao božji bdije nad čovječanstvom i vodi ga spasonosnim stazama. Dok se ljudi u svojoj bijedi i slabosti budu držali ovog putokaza u životu svomu, dotle će koračati sigurnim korakom k cilju, koji im je Stvoritelj i Gospodar naravi odredio.

(Nastavit će se).

⁴⁰ Jedan pravoslavni pisac prof. Vel. Arsić u brošuri: »Moralna kriza našega društva« ustanovljuje žalosnu činjenicu: nema, veli, tko **da povede** kod nas (pravoslavni) ovakav jedan savremeni preporodni pokret. U prikazu njegove brošure svrnuo sam mu pažnju na prilike kod nas Hrvata i Slovenaca, gdje se, kako tako, na svim linijama opiremo navali organiziranog bevjerstva. Vidi »Bogoslavska Smotra« god. 1926. str. 241.